

Napori čovečanstva za razoružanje

VLADIMIR MILOVANOVIC
ANTE ILIC

Korak napred u razoružanju i unapređenju međunarodnih odnosa

*Osvrt na završni dokument Specijalnog zasedanja Generalne
skupštine OUN o razoružanju*

Specijalnim zasedanjem GS OUN o razoružanju krunisani su uspehom sedamnaestogodišnji naponi nesvrstanih zemalja i drugih progresivnih i miroljubivih snaga da se problem razoružanja, kao jedan od ključnih u međunarodnim odnosima, stavi u središte pažnje i angažovanja svih zemalja. Na Specijalnom zasedanju su, posmatrano u celini, ostvareni osnovni, realni ciljevi radi kojih je ono sazvano što, naravno, ne znači da je potpuno zadovoljilo očekivanja inicijatora njegovog sazivanja i najšire svetske javnosti.

Na Zasedanju su analizirani i sagledani svi aspekti veoma složenog problema razoružanja i detaljno osvetljena njegova uzročna veza sa problemima mira, bezbednosti i opšteg ekonomskog i društvenog razvoja u svetu. Celokupni rad na ovom zasedanju jasno je potvrdio opštu ocenu da je raniji bilans pregovora o razoružanju nezadovoljavajući, i da je to, u suštini, rezultat činjenice što su dosadašnji pregovori vođeni sa blokovskih pozicija i bili prožeti težnjom supersila ka sticanju prednosti i dominacije. Sa dovoljno ubedljivih argumenata ukazano je na ogromne opasnosti od nastavljanja dosadašnje besomučne trke u naoružanju, kao i od neadekvatnog prilaza rešavanju problema razoružanja, jer su se postignuti rezultati u praksi sveli na neuspele pokušaje, odnosno samo na veoma ograničeno uzdržavanje u nekim oblastima trke u naoružavanju, koja se, i pored toga, nastavlja sve bržim tempom.

Specijalno zasedanje je, kako u toku generalne debate tako i u diskusijama prilikom izrade završnog dokumenta, nedvosmisleno potvrdilo tesnu povezanost i uslovljenost razoružanja sa opštim sta-

njem međunarodnih odnosa. Na ovu povezanost i uslovljenost je, još 1960. godine, na XV zasjedanju GS OUN, ukazao predsjednik Tito sledećim rečima: »Međuzavisnost stanja međunarodnih odnosa i situacije na polju razoružanja je veoma jasna i neposredna. Tu ne treba tražiti odakle da se počne, jer je očigledno da treba ulagati najveće napore u oba pravca. Pogrešno je, pritom, misliti da bi, pri ostvarivanju međunarodnog razoružanja, sve moglo ostati po starom.« Jer — kao što je predsjednik Tito tom prilikom i zaključio — »Razoružanje, u stvari, ako se posmatra iz dovoljno široke perspektive, znači svojevrstan oblik političkog mijenjanja svijeta i odnosa u njemu.«

Kada se ocenjuju rezultati Specijalnog zasjedanja, neophodno je, pored ostalog, imati u vidu svu složenost i težinu problema razoružanja, kao i činjenicu da je, od vremena donošenja odluke o njegovom sazivanju do samog Specijalnog zasjedanja, nastalo daljnje pogoršanje u međunarodnim odnosima. To pogoršanje najviše se izrazilo u sovjetsko-američkim odnosima, i to kako u ozbiljnom zastoju detanta, tako i u sužavanju njihove saradnje uopšte. Kao posledica takvog stanja u odnosima između dveju velikih sila, nije zaključen sporazum o SALT-II, što je svet, inače, očekivao, a ono bi, van svake sumnje, povoljno delovalo na međunarodnu situaciju u celini, a time i na Specijalno zasjedanje.

Stagnacija u politici detanta odrazila se na Zasjedanje u formi uzajamnog optuživanja dve velike sile za zaoštavanje na međunarodnoj sceni i pojačavanje trke u naoružavanju. Međutim, one su, paralelno s tim, manifestovale svoju zainteresovanost da i nadalje, bez obzira na sadašnje nepovoljno stanje njihovih odnosa, traže rešenje za problem razoružanja u bilateralnim pregovorima.

Na Specijalno zasjedanje su svakako negativno uticali i zastoj u rešavanju postojećih kriznih žarišta kao što su Bliski istok, Jug Afrike, Rog Afrike i druga, zatim stvaranje novih žarišta sukoba u jugoistočnoj Aziji na relacijama Vijetnam — Kampučija i Vijetnam — NR Kina, loši odnosi između SSSR i NR Kine, složena situacija u vezi sa stepenom vojnog prisustva dveju velikih sila u Indijskom okeanu itd. Odsustvo napretka u dosadašnjim pregovorima između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, takođe je negativno uticalo na tok i rezultate Specijalnog zasjedanja.

Međutim, delovanje ovih i drugih negativnih okolnosti nije onemogućilo delovanje pozitivnih činilaca koji su, u stvari, odlučujuće i doprineli da ishod Zasjedanja bude, i pored svih nedostataka i ograničenja, uspešan. Za postignute rezultate na Specijalnom zasjedanju

su najzaslužnije nesvrstane zemlje, jer su one, u saradnji sa nizom drugih zemalja, izložile široku i celovitu platformu za rešavanje problema razoružanja. U prezentiranju i odbrani svojih stavova, nesvrstane zemlje su istupale na liniji dogovorenoj na sastanku Koordinacionog biroa u Havani, održanom neposredno uoči Specijalnog zasjedanja, i na ministarskom sastanku nesvrstanih zemalja održanom u toku samog Specijalnog zasjedanja. Istovremeno u intenzivnim debatama oko formulisanja završnog dokumenta Zasedanja, nesvrstane zemlje su istupale odlučno u odbrani svojih stavova, ali i sa realističnim kriterijumima o tome šta je, u datim uslovima, za sve strane prihvatljivo. Treba imati u vidu da je završni dokumenat mogao biti formulisan i prihvaćen samo kao rezultat određenih kompromisa. Kao takav, on sadrži maksimum onoga što se, u sadašnjim međunarodnim uslovima, moglo postići.

*

Završni dokumenat Specijalnog zasjedanja predstavlja zajedničku osnovu i okvir za dalje napore međunarodne zajednice u oblasti razoružanja. I pored toga što nije uspjelo da se u njega unesu sveobuhvatne i efektivne mere razoružanja, za koje su se zalagale nesvrstane zemlje, dokumenat je nesumnjivo veoma značajan, jer poboljšava uslove za pokretanje procesa razoružanja.

Završni dokumenat sadrži četiri osnovna poglavlja — Uvod, Deklaracija, Program akcije i poglavlje koje predstavlja projekt mehanizma za razmatranje i pregovaranje o problemu razoružanja. Uz dokumenat je priključena i lista predloga raznih zemalja o kojima je raspravljano, ali nisu bili prihvaćeni.

U Uvodu je data suštinska kvalifikacija odnosa između naoružavanja (odnosno razoružanja) i bezbednosti zemalja. Glavna postavka Uvoda, prema kojoj nagomilavanje oružja ne znači povećanu bezbednost, već, naprotiv, pretnju budućnosti čovečanstva te da treba napustiti praksu upotrebe sile u međunarodnim odnosima i hitno, razoružanjem, potražiti put ka bezbednosti sveta — adekvatno izražava osnovnu potrebu svih naroda i zemalja u sadašnjim uslovima. Polazeći od ove bitne postavke, putem kompromisa i konsenzusa, kome su odbili da se priključe samo Albanija i Izrael, donet je čitav sistem odluka i preporuka koje sadrži završni dokumenat Specijalnog zasjedanja GS OUN o razoružanju.

Drugi deo — Deklaracija — daje odgovor na suštinsko pitanje: na kojim osnovama mogu da se grade mir i bezbednost u svetu? U Deklaraciji su, takođe, izložene glavne, usaglašene ocene o stanju

trke u naoružavanju i dosadašnjim neuspešnim pregovorima o razoružanju. Kroz kritičku analizu, svet je upozoren na veoma štetne uticaje takvog stanja na mnoge sektore međunarodnih odnosa. Što se tiče ocene uzroka trke u naoružanju, ta ocena nije mogla biti sasvim na liniji iznesenih stavova od strane nesvrstanih zemalja, zbog otpora dveju velikih sila i njihovih saveznika. Međutim, u Deklaraciji je, ipak, rečeno da se mir i bezbednost ne mogu izgrađivati gomilanjem oružja od strane blokova i nesigurnom ravnotežom vojne moći među njima. U ovoj misli je implicitno sadržan kritičan stav prema sistemu bezbednosti koji počiva na blokovima. Iz svega ovoga nameće se sam po sebi zaključak da je jedino politika nesvrstanosti politika stvaranja uslova za razoružanje.

U Deklaraciji je, dalje, izložen višestruko štetan uticaj trke u naoružavanju u zaoštavanju sukoba u mnogim delovima sveta, a koji se izražavaju u vidu hroničnih ili akutnih kriznih žarišta, u produbljivanju razlika i povećanju nepoverenja između dve velike sile i blokova kojima one stoje na čelu, u povećanju osećanja ugroženosti država, u ometanju nastojanja nesvrstanih i zemalja u razvoju da se priđe izgradnji novog međunarodnog ekonomskog poretka, u sužavanju mogućnosti da se zemljama u razvoju pruži veća pomoć za brži ekonomski i društveni razvoj itd. Takvim štetnim uticajem trka u naoružavanju koči politiku popuštanja međunarodne zategnutosti, stalno ugrožava već postignute rezultate na tome planu i povećava opasnosti od oružane konfrontacije, a posebno nuklearne, te na taj način predstavlja i realnu pretnju miru u svetu.

Ukazujući na ove i druge negativne uticaje trke u naoružavanju, Deklaracija, istovremeno, ukazuje i na osnovne ciljeve pregovora o razoružanju kao i na redosled po kome bi te ciljeve trebalo ostvarivati. Može se reći da su u ovom delu Deklaracije sadržani bitni stavovi sa kojima su nesvrstane zemlje došle na Specijalno zasedanje.

Stav u Deklaraciji po kome se kao krajnji cilj postavlja da rat treba da prestane da bude instrumenat za rešavanje sporova među državama i da se pretnja i upotreba sile potpuno uklone kao oblik odnosa i ponašanja u međunarodnoj zajednici, dobija danas još više na značaju, s obzirom na postojanje niza otvorenih i potencijalnih oružanih konflikata.

Razumljivo je da je u Deklaraciji kao prioritetan zadatak istaknuta potreba preduzimanja efikasnih mera za sprečavanje izbijanja nuklearnih sukoba i, sledstveno tome, odgovarajućih koraka za nuklearno razoružanje.

Iako se problemu nuklearnog oružja pristupa kao najvažnijem, u Deklaraciji se i konvencionalnom oružju poklanja odgovarajuća pažnja. Naime, dokumenat Specijalnog zasjedanja se zalaže za pregovore koji bi vodili postepenom smanjivanju konvencionalnog oružja i oružanih snaga uopšte. Ako se imaju u vidu neke realnosti, kao na primer da su svi oružani sukobi od drugog svetskog rata do sada vođeni konvencionalnim oružjem kao i da je efikasnost i razorna moć tog oružja usavršena do te mere da se neki njegovi vidovi s pravom smatraju sredstvima za masovno uništavanje, razumljivo je što se u Deklaraciji njemu posvećuje tolika pažnja. Pri tome niko, naravno, nije bio za to, niti bi to bilo prihvatljivo, da se, pri rešavanju ovih pitanja, zanemare neophodni uslovi za bezbednost svake zemlje. Drugim rečima, istaknuto je da bi u pregovorima o smanjivanju konvencionalnog oružja trebalo postići ravnomernost kojom bi se svim zemljama garantovala bezbednost, ali na nižem nivou naoružanja.

U Deklaraciji su utvrđeni principi na osnovu kojih treba da se odvija proces razoružanja, odnosno na kojima treba da se temelje svi budući pregovori za rešavanje ovog problema. S obzirom na činjenicu da je dokumenat Specijalnog zasjedanja prihvaćen konsenzusom i da je samim tim rezultat kompromisa, razumljivo je da ni ovaj deo dokumenta nije mogao da obuhvati sve principe za koje su se zalagale nesvrstane zemlje, a koji, iz ovog ili onog razloga, nisu u sadašnjoj fazi bili prihvatljivi za sve zemlje, prvenstveno za velike sile i blokove. Navešćemo samo neke od principa koji su uneti u Deklaraciju.

Princip da Ujedinjene nacije imaju u procesu razoružanja centralnu ulogu i primarnu odgovornost i da one zato treba da budu stalno informisane o stanju bilateralnih, regionalnih i multilateralnih pregovora o razoružanju koji se sada vode ili koji će se voditi ubuduće znači, u suštini, da se problem razoružanja vraća u nadležnost svetske organizacije. Time se želi izmeniti dosadašnja praksa prema kojoj su praktično samo velike sile i blokovi bili angažovani u njegovom rešavanju, što, kako je opšte poznato, nije urodilo uspehom.

Unet je i princip donošenja mera razoružanja na balansirani način, da bi se sprečilo eventualno sticanje prednosti jedne ili više država nad drugima. Osnovni smisao ovog principa je u tome da se, bez opasnosti za bezbednost bilo koje zemlje, vojna ravnoteža spusti na niži, manje opasan nivo, i time stvori neophodno poverenje za odvijanje procesa razoružanja.

Istovremena orijentacija i na mere kvalitativnog i na mere kvantitativnog razoružanja takođe je jedan od principa Deklaracije. Značaj ovog principa je utoliko veći što se danas trka u naoružavanju sve više vodi na planu kvaliteta, tj. proizvodnje sve savršenijeg i stravičnijeg oružja za masovno uništavanje. Ovaj princip ukazuje na neophodnost ograničavanja i zatim obustavljanja razvijanja takvih oružja. Ovo je utoliko važnije i urgentnije što je već dostignut takav razvoj nauke da smo na pragu mogućnosti proizvodnje oružja koja neće biti moguće obuhvatiti bilo kakvim merama kontrole.

Usvojeni princip da za ograničavanje naoružavanja i za razoružanje treba obezbediti odgovarajuće mere kontrole, bilo da je vrše »direktno strane u sporazumu ili putem sistema Ujedinjenih nacija, »treba, isto tako, da doprinese uspostavljanju i unapređivanju neophodnog poverenja i bezbednosti, bez kojih svaka usvojena mera može u praksi, biti dovedena u pitanje.

U Deklaraciju je unet i princip o tesnoj povezanosti razoružanja i problema razvoja. Podvlači se da sredstva, koja bi se oslobodila sprovođenjem mera razoružanja, treba da budu upotrebljena za podmirivanje ekonomskih i društvenih potreba svih naroda te da time doprinesu smanjivanju jaza između razvijenih i zemalja u razvoju, koji je, inače, svakim danom sve veći i predstavlja realni izvor opasnosti za mir i bezbednost u svetu. Mnogostruka povezanost razoružanja i razvoja je već odavno utvrđena. Raznim objektivnim prilazima i korišćenim parametrima došlo se do poraznih rezultata o štetnim posledicama trke u naoružavanju po razvoj uopšte, a posebno zemalja u razvoju. Dovoljno je, na primer, izneti podatak da bi se smanjivanjem sredstava koja se danas u svetu godišnje troše na naoružanje za samo 50%, oslobodilo preko 20 milijardi dolara. Ta bi sredstva bila dovoljna za finansiranje programa razvoja čitavih regiona u pojedinim delovima sveta.

Jedan od principa Deklaracije odnosi se na poštovanje ravnoteže odgovornosti i obaveza između nuklearnih sila i zemalja koje ne poseduju nuklearno oružje. Što se tiče nuklearnih sila, ističe se da je nuklearno razoružanje njihova »prva odgovornost«, kao i da »zajedno sa drugim vojno značajnim zemljama«, dele odgovornost »za zaustavljanje i usmeravanje trke u naoružanju u obrnutom pravcu.«

U vezi sa pitanjem obustavljanja trke u nuklearnom oružju i otpočinjanjem procesa nuklearnog razoružanja, značajno je da je u Deklaraciju ušao i princip neotuđivog prava svih država da bez diskriminacije pribavljaju, koriste i usavršavaju nuklearnu tehnolo-

giju u miroljubive svrhe. Značaj ovog principa je u tome da se razbiju već ispoljene tendencije monopolisanja nuklearne energije koja se upotrebljava za ciljeve privrednog razvoja — to jest, tendencija da se nuklearna energija koristi kao sredstvo za dovođenje u zavis-tan položaj zemalja koje je još ne poseduju.

Iako Deklaracija sadrži niz veoma važnih principa, treba, ta-kođe, reći da u njoj nisu našli mesta mnogi principi za koje su se zalagale nesvrstane zemlje. To je rezultat otpora na koji su one nailazile kod jednog ili drugog bloka, ili kod oba istovremeno. Ova manjkavost Deklaracije je, u stvari, odraz realnosti savremenog sveta koja se ne može na prečac promeniti.

Treba, u prvom redu, ukazati da na Specijalnom zasedanju nije postignuta saglasnost u pogledu odricanja od upotrebe nuklearnog oružja, ili od pretnje tim oružjem; drugim rečima, da se pretnja ili upotreba tog oružja stave van zakona. Saglasnost nije postignuta čak ni u pogledu neupotrebe tog oružja protiv zemalja koje ga ne poseduju i koje su se obavezale da ga neće proizvoditi i, u skladu s tim, pristupile međunarodnom ugovoru o neširenju nuklearnog oružja. Maksimum postignutog u vezi sa ovim pitanjem svodi se na maglovitu formulaciju da će nuklearne sile razmotriti razne pre-dloge koji vode ka izbegavanju upotrebe nuklearnog oružja i spre-čavanju nuklearnog rata.

Na Specijalnom zasedanju se nije uspeklo ni u tome da se u De-klaraciju unese stav po kome se držanje stranih trupa i izgradnja vojnih baza na tuđim teritorijama smatra smetnjom za međuna-rodni mir i nacionalnu i regionalnu bezbednost.

U trećem delu završnog dokumenta Specijalnog zasedanja, na-zvanom Program akcije, predviđen je redosled konkretnih mera koje treba preduzeti da bi se ostvarili ciljevi izraženi u Deklaraciji. On ne obuhvata samo mere koje se odnose isključivo na problem oru-žja, već i na niz drugih pitanja, kao što su stvaranje bezatomske zona, povezanost razoružanja i razvoja itd.

Program akcije sadrži, kako mere za razoružanje koje bi tre-balo preduzeti u neposrednoj budućnosti — što znači da su one hitne prirode — tako i one koje bi se sprovodile kasnije. Isto tako, u njemu se predviđaju mere koje se odnose na pojedine, specifične vrste oru-žja — nuklearno, konvencionalno, hemijsko, bakteriološko, radiolo-ško, sredstva kojima se menja prirodna sredina i druga.

Na insistiranje nesvrstanih zemalja, u Programu akcije dat je prioritet nuklearnom razoružanju i potrebi otklanjanja opasnosti od nuklearnog rata. Nesvrstane zemlje nisu uspele zbog otpora nukle-

arnih sila da svi njihovi predlozi u vezi sa ovim budu prihvaćeni. Tako, pored ostalog, nije prihvaćen predlog da se pokrene akcija za ograničavanje i zabranu upotrebe nuklearnog oružja, jer su se nuklearne sile jedinstveno suprotstavile predlogu da se izradi konvencija o zabrani upotrebe nuklearnog oružja. Taj svoj stav obrazložile su pravom upotrebe tog oružja u samoodbrani. Ipak, treba podvući činjenicu da je, i pored svih teškoća, na ovom zasjedanju po prvi put u istoriji usvojen konsenzusom određeni program mera nuklearnog razoružanja, koji predstavlja osnovu na kojoj je moguće da nesvrstane i druge miroljubive zemlje u buduće vrše pritisak u pravcu ubrzanja pregovora i bržeg odvijanja procesa nuklearnog razoružanja i zabrane nuklearnog oružja.

Šta u pogledu nuklearnog naoružanja sadrži Program akcije?

Na prvom mestu, on ukazuje da je bitno da se zaustavi trka u svim vidovima nuklearnog oružja i na taj način otklanja stalno prisutna opasnost od izbijanja rata u kojem bi se upotrebilo to oružje.

Program akcije predviđa kao krajnji cilj potpuno eliminisanje nuklearnog oružja. Da bi se taj cilj postigao, najveći doprinos treba da daju zemlje koje to oružje poseduju, a među njima, na prvom mestu, one koje imaju najveće stokove nuklearnog oružja. Polazeći od ove činjenice, u Programu se podvlači specijalna odgovornost nuklearnih sila.

S obzirom da su dosadašnji pregovori o nuklearnom razoružanju bili neuspešni i da se trka u tom oružju ubrzano nastavlja i to poglavito na planu stvaranja novih kvalitetnijih oružja, Programom akcije se predlaže da se, na prvom mestu zakluče sporazumi o obustavljanju trke u kvalitativnom poboljšanju nuklearnog oružja, a sledeći sporazumi do kojih bi trebalo da dođe putem pregovora, odnosili bi se na progresivno i uravnoteženo smanjivanje stokova nuklearnog oružja. Nesvrstane zemlje su se zalagale da pregovori o ovim pitanjima treba hitno da otpočnu. Međutim, ovaj zahtev nuklearne sile nisu prihvatile, kao ni zahtev da se hitno zakluči sporazum o obustavi nuklearnih eksperimenata pod zemljom, o čemu SSSR, SAD i Velika Britanija, inače, već vode pregovore.

U Programu akcije značajno mesto zauzima pitanje uspostavljanja zone mira, odnosno zona bez nuklearnog oružja. Značajno je da je na Specijalnom zasjedanju po prvi put prihvaćen princip uspostavljanja ovih zona. Stvaranje takvih zona je, van svake sumnje, veoma značajno, jer se na taj način sprečava širenje tog oružja i smanjuje opasnost od njegove upotrebe protiv zemalja u tim obla-

stima. Nuklearne sile se pozivaju da striktno poštuju status tih zona i da se uzdrže od upotrebe, odnosno pretnje upotrebom nuklearnog oružja u zonama mira.

Što se tiče neširenja nuklearnog oružja, Program predviđa sprečavanje pojave toga oružja u zemljama koje ga još ne poseduju a, isto tako, podvlači neophodnost da pet nuklearnih sila progresivno smanjuju i tako postepeno eliminišu nuklearna oružja koja već poseduju. U vezi sa transferom nuklearne tehnologije u miroljubive svrhe, potvrđeni su principi usvojeni na prošlogodišnjem redovnom zasedanju GS OUN o upotrebi nuklearne energije u miroljubive svrhe.

Dužna pažnja u Programu akcije posvećena je, takođe, pitanju klasičnog oružja. Program sugerira preduzimanje efikasnih mera radi sprečavanja pojave novih oružja klasičnog tipa za masovno uništavanje. Ta opasnost je danas potpuno realna s obzirom na dostignuti stepen razvoja vojne tehnike. Značaj koji se pridaje klasičnom oružju izražen je i u činjenici što je na Specijalnom zasedanju prihvaćen stav o paralelizmu pregovaranja o nuklearnom i klasičnom oružju.

U Programu se, dalje, pozivaju zemlje da pristupe međunarodnoj konvenciji o zabrani bakteriološkog i toksičkog oružja; traži se potpuna zabrana razvoja, proizvodnje i stokiranja hemijskih i radioloških oružja, kao i tehničkih sistema za ugrožavanje ili menjanje čovekove okoline. Predlaže se i donošenje međunarodne konvencije o tim problemima. Paralelno s tim, Program akcije sadrži i poziv da se nastave naponi radi ograničavanja i postepenog smanjivanja oružanih snaga i konvencionalnog naoružanja, što se posebno odnosi na Evropu, jer su tu koncentrisani najveći vojni efektiv sveta, a u toku su i poznati pregovori u Beču o smanjivanju vojnih efektiv u centralnom delu kontinenta (SOSIN). Pored ostalog, rečeno je i to da se bezbednost u Evropi treba da zasniva »na paritetu i ravnoteži snaga... uz puno poštovanje interesa bezbednosti i nezavisnosti država van vojnih blokova.« Drugi deo ove formulacije prihvaćen je na zahtev Jugoslavije, radi ispravke predloženog, u suštini, blokovskog prilaza problemu evropske bezbednosti od strane nekih evropskih zemalja.

Ni prilikom sastavljanja ovog dela Programa nisu prihvaćeni svi predlozi nesvrstanih zemalja. Jedan od najvažnijih među njima je, svakako, predlog o raspuštanju vojnih baza i povlačenju trupa sa stranih teritorija. Nisu prihvaćeni ni predlozi da se postojeći vojni savezi ne povećavaju uključivanjem novih članova, da se ne vrše

vojni manevri u blizini granica, a predlog o reduciranju vojnih budžeta je razvodnjen i sveden na suviše uopštenu formulaciju, čiji je osnovni smisao da treba dalje proučavati ovo pitanje itd.

Prema najšire prihvaćenoj oceni, najvažniji konkretni rezultat Specijalnog zasedanja GS OUN o razoružanju je usvojeni Projekt o novom mehanizmu za razmatranje problema razoružanja i za pregovore o njegovom rešavanju. U ovom, poslednjem, delu Dokumenta zasedanja predviđeno je da se aktiviraju i adekvatnije organizuju do sada postojeća tela, i da se formiraju neka nova.

Odlučeno je da Prvi komitet Generalne skupštine OUN, koji je, u stvari, i najvažniji, ubuduće bude angažovan samo na problemima razoružanja i pitanjima međunarodne bezbednosti.

Dokumenat, dalje, predviđa obnavljanje rada Komisije OUN za razoružanje, što, zajedno sa pomenutom novom ulogom Prvog komiteta, bitno jača ulogu i odgovornost OUN u oblasti rešavanja problema razoružanja. Komisija treba da, posle svestrane debate o svim aspektima problema razoružanja, izradi elemente sveobuhvatnog programa razoružanja. S obzirom na svoj univerzalni karakter, obnavljanje komisije će pružiti mogućnost aktivnog učešća svim zemljama u rešavanju problema razoružanja.

Dosadašnja Ženevska konferencija Komiteta za razoružanje, koju su karakterisali nedemokratski i monopolistički položaj dveju velikih sila kao stalnih kopredsednika, treba ubuduće da deluje kao Komitet za razoružanje otvoren za sve sadašnje nuklearne sile i 35 do 38 drugih, nenuklearnih zemalja, izabranih na osnovu konsultacija. U principu, dogovoreno je da članovi novog Komiteta za razoružanje budu svi dosadašnji članovi Komiteta Ženevske konferencije, među kojima je i Jugoslavija. Nema sumnje da će novi Komitet za razoružanje biti više povezan sa OUN, a samim tim postaće i institucija u kojoj će se znatno više nego do sada osećati uticaj međunarodne zajednice.

Programom o novim mehanizmima za razoružanje predviđa se sazivanje Drugog specijalnog zasedanja GS OUN o razoružanju. Značaj ove odluke je prevashodno u tome što se obezbeđuje kontinuitet u naporima OUN u oblasti razoružanja. Na Zasedanju je doneta i odluka o sazivanju Svetske konferencije o razoružanju. U poslednje vreme, na sazivanju ove konferencije su posebno insistirale socijalističke zemlje istočne Evrope. Uopšte uzev, Specijalno zasedanje je, posle kontinuiranog pritiska, pre svega, nesvrstanih zemalja, drugih zemalja u razvoju i — što, takođe, treba pomenuti — izvesnog broja razvijenih zemalja, zadovoljilo osnovne zahteve nesvrstanih zemalja u pogledu mehanizma za pregovaranje o razoružanju.

Svojim istrajnim i koordiniranim zalaganjem za sazivanje Specijalnog zasjedanja GS OUN, sinhronizovanim istupanjem u toku generalne debate i prilikom izrade završnog dokumenta, nesvrstane zemlje su potvrdile i ojačale svoje jedinstvo i akcionu sposobnost, uvećale svoju ulogu u međunarodnim odnosima i još više se afirmisale kao potpuno nezavisan, samostalan i veoma uticajan konstruktivan međunarodni faktor u borbi za univerzalnu primenu principa aktivne miroljubive koegzistencije, na osnovu kojih principa je jedino i moguće izgrađivati stabilan mir i skladno unapređivati međunarodne odnose.

Ne zanemarujući ono negativno što se, kao izraz pogoršanih međunarodnih odnosa, ispoljilo u toku Specijalnog zasjedanja GS OUN o razoružanju, sigurno je da su ostvareni rezultati, odnosno postignuti dogovori u oblasti razoružanja ozbiljan korak napred, i to ne samo u toj oblasti već i na planu unapređenja međunarodnih odnosa u širem smislu.

Usvajanje dokumenta Specijalnog zasjedanja je pokazalo da nije nemoguće — iako to na samom Zasjedanju nije ostvareno — pokrenuti proces razoružanja sa mrtve tačke na kojoj već decenijama stoji. Dokumentat je jako oružje u rukama svih zemalja, a naročito nesvrstanih, u budućim naporima na tome planu. Iako nepotpun i sa ograničenim dometom, Dokumentat uživa, bez sumnje, punu podršku najšire međunarodne javnosti, što mu svakako daje i veliku moralnu i pokretačku snagu. Treba nasojati da što nije bilo moguće postići na ovom zasjedanju, bude moguće narednih godina udruženim naporima svih miroljubivih i progresivnih snaga sveta.